

VALSTS TIESU EKSPERTĪŽU BIROJS

METODISKIE IETEIKUMI

**Materiālu sagatavošana dokumentu
tehniskajai un dokumentu materiālu
ekspertīzei**

APSTIPRINĀTS
Metodiskās komisijas sēdē
2022. gada 28. decembrī
prot. Nr. 8/2022

**Rīga
2022**

Ievads

Dokumentu tehniskā ekspertīze ir kriminālistikās ekspertīzes veids, kurā tiek pētīts dokumenta tehniskās izgatavošanas, aizpildīšanas un pārveidošanas paņēmieni.

Dokumenti ir dažādi rekvizīti - ieraksti, zīmoga/spiedoga (turpmāk – zīmogs) nospiedumi, drukāti teksti, tipogrāfiski izpildīti teksti utt. Dokumentu tehniskajā ekspertīzē veic šādu dokumentu rekvizītu izpēti:

- mainīta sākotnējā teksta izpēti dokumentos,
- rakstāmpiederuma un rakstāmmateriāla veida noteikšanu,
- paraksta tehniskā izpildīšanas veida noteikšanu,
- zīmogu un to nospiedumu izpēti,
- ar biroja tehniku izpildītu dokumentu izpēti,
- tipogrāfiski izpildītu dokumentu/tekstu izpēti,
- poligrāfiski aizsargātu dokumentu izpēti,
- iespiestu neredzamo tekstu izpēti,
- vesela dokumenta rekonstrukciju pēc tā daļām u.c.

Dokumentu materiālu ekspertīze ir ekspertīzes veids, kurā tiek pētīts un salīdzināts materiālu vai vielu, no kā ir izgatavots dokuments vai tā rekvizīti, ķīmiskais sastāvs. Visbiežāk tas ir papīrs, visi rakstāmmateriāli un dažādas vielas, kas ir izmantotas dokumenta izgatavošanā, aizpildīšanā vai pārveidošanā.

Definīcijas

Dokuments - jebkurš materiāls priekšmets, uz kā izpildītas lasāmas zīmes.

Dokumenta rekvizīti - dokumentu veidojošie elementi (ieraksti, drukātais teksts, paraksti, zīmoga nospiedumi utt.).

Brīvie paraugi - salīdzināšanā izmantojamais materiāls - dokumenti (iekārtu izdrukas, dokumentu kopijas, veidlapas, zīmoga nospiedumi utt.), kas izpildīti pirms administratīvā, civilprocesa vai kriminālprocesa uzsākšanas.

Eksperimentālie paraugi - salīdzināšanā izmantojamais materiāls (iekārtu izdrukas, dokumentu kopijas, zīmogu nospiedumi utt.), kas izpildīts speciāli ekspertīzes vajadzībām.

Biroja tehnika - dažāda veida drukas iekārtas: printeri, kopējamās iekārtas, daudzfunkcionālās drukas iekārtas, rakstāmmašīnas, ko izmanto dokumenta izpildīšanai.

Elektrofotogrāfija - drukāšanas paņēmiens, kurā attēlu iegūst, izmantojot vielas - tonera fotovadītspēju.

Poligrāfiski aizsargāti dokumenti - dokumenti, kuriem normatīvajos aktos noteikta standarta forma un kuri ir personu, statusu, tiesību, īpašumu u.c. apliecinājoši dokumenti (piemēram, pase, ID karte, vadītāja apliecība, transportlīdzekļa reģistrācijas apliecība). Šādos dokumentos ir iestrādāti aizsardzības elementi, kas apgrūtina to nesankcionētu izgatavošanu.

Relatīvais vecums - dokumentu rekvizītu izpildīšanas secība, izpildīšanas vienlaicība, pierakstīšana u.c.

Absolūtais vecums - dokumenta izgatavošanas laiks.

Ekspertīzes noteikšana

Nosakot ekspertīzi, jāapzinās ekspertīzes noteikšanas mērķis, jāzina, kādi jautājumi jāatrisina konkrētajā lietā, kas jānoskaidro ar šo ekspertīzi. Neatbilstoši jautājumi pagarinās ekspertīzes izpildes laiku un palielinās izmaksas.

Dokumentu tehniskajā ekspertīzē uzdodamie jautājumi

Mainīta sākotnējā teksta izpēte dokumentā:

1. Vai iesniegtā dokumenta rekvizītu sākotnējā saturā ir izdarītas izmaiņas, ja ir – kādā veidā?
2. Kāds ir sākotnējā teksta saturs dokumentā, kurā izdarītas izmaiņas?
3. Kāds ir izbalējušo, aplieto, svītrotu, dedzināto vai aizlīmēto tekstu (ierakstu) saturs?
4. Vai atsevišķas dokumenta daļas pirms sadalīšanas ir veidojušas vienu veselu dokumentu?

Dokumentu rekvizītu izpildīšanas secības noteikšana:

5. Kāda ir ierakstu, parakstu, zīmoga nospiedumu u.c. krustojošos elementu izpildīšanas secība?

Rakstāmpiederumu identifikācija:

6. Vai ieraksti ir izpildīti ar ekspertīzei iesniegto rakstāmpiederumu (pildspalvu, zīmuli u.c.)?
7. Vai izpētāmie ieraksti ir izpildīti ar vienu rakstāmpiederumu (pildspalvu, zīmuli u.c.)?

Rokrakstu ierakstu un paraksta kopēšanas tehniskā paņēmiena noteikšana:

8. Vai iesniegtā rokraksta teksts, paraksts izpildīts ar kopēšanas tehniskajiem paņēmieniem?

Iespiestu neredzamo tekstu izpēte:

9. Vai dokumentā ir neredzamas parakstu/ierakstu vai citu rakstu zīmju iespiedumpēdas un, ja ir, kāds ir to saturs?

Poligrāfiski aizsargātu dokumentu izpēte:

10. Kādā veidā izgatavota ekspertīzei iesniegtā dokumenta veidlapa/iesniegtais dokuments?
11. Vai iesniegtā veidlapa/dokuments atbilst noteiktajai formai?
12. Vai iesniegtā dokumenta izgatavošanā izmantoti iesniegtie tehniskie līdzekļi un materiāli? ¹

Zīmogu un to nospiedumu izpēte:

13. Kādā veidā iegūts zīmoga nospiedums dokumentā?
14. Vai nospiedums dokumentā iegūts ar iesniegto zīmogu?
15. Vai nospiedums dokumentā iegūts ar zīmogu, kura nospiedumu paraugi ir iesniegti ekspertīzei?

¹ Ļoti iespējams, ka jautājuma risināšanai tiks izmantotas arī dokumentu materiālu (destruktīvas) izpētes metodes

16. Vai nospiedumi dažādos dokumentos iegūti ar vienu un to pašu zīmogu?
17. Kādā veidā izgatavots zīmogs, kura nospiedumi ir dokumentā?

Ar biroja tehniku un tipogrāfiski izpildītu dokumentu izpēte:

18. Kāds ir drukas iekārtas tips, veids, ar kuru nodrukāts izpētāmais dokuments?
19. Vai iesniegtais dokuments izpildīts ar iekārtu, ar kuru izgatavoti ekspertīzei iesniegtie dokumentu paraugi?
20. Vai dokuments ir izpildīts ar ekspertīzei iesniegto drukas iekārtu?
21. Vai iesniegtajā dokumentā ir veikta kādas daļas (nosaukt, kuras) montāža/piedrukāšana?
22. Kāds tipogrāfiskais paņēmieni (veids, tips) ir izmantots dokumenta izgatavošanā?
23. Vai dokuments ir iespiests ar konkrēto iespiedformu?
24. Vai vairāki dokumenti ir izgatavoti ar vienu iespiedformu?
25. Vai dokumenta izgatavošanai izmantota konkrēta tipogrāfijas iekārta?

Dokumenta izgatavošanas laiku iespējams risināt:

- pēc izmaiņām zīmoga klišeja ekspluatācijas laikā;

Šajā gadījumā ekspertīzei jāiesniedz ne mazāk kā 10 dokumenti ar zīmoga nospiedumiem, kas izpildīti pirms izpētāmā dokumenta datējuma un ne mazāk kā 10 - pēc izpētāmā dokumenta datējuma.

- pēc izmaiņām printeru pazīmēs (veidojušies defekti);

Šajā gadījumā ekspertīzei jāiesniedz ne mazāk kā 10 šīs pašas drukas iekārtas izdrukas, kas izdrukātas pirms izpētāmā dokumenta datējuma un ne mazāk kā 10 - pēc izpētāmā dokumenta datējuma.

- pēc pēdējās datnes drukas laika, ja ir iesniegts dators;
- pēc rekvizītu izpildīšanas secības,

kas ir dokumentu tehniskās ekspertīzes kompetencē, un

- pēc izmaiņām dokumentu materiālu tehnoloģiskās ražošanas sastāvā;
- pēc izmaiņām tintes sastāvā laikā,

kas ir dokumentu materiālu ekspertīzes kompetencē.

Dokumentu materiālu ekspertīzē uzdodamie jautājumi:

1. Vai vairāki dokumenti (vai to daļas) ir izpildīti ar vienas grupas rakstāmmateriālu?
2. Vai viena vai vairāku dokumentu izgatavošanā ir izmantots viena veida (grupas) papīrs?
3. Vai konkrēta dokumenta (vai tā daļas) izgatavošanā izmantots salīdzināšanai iesniegtais rakstāmmateriāls/papīrs vai tml.?
4. Kāds ir ekspertīzei iesniegtā dokumenta ierakstu/parakstu izpildīšanas laiks?
5. Vai iesniegtais dokuments izpildīts laikā, kādā tas datēts?

Pēdējos divus jautājumus risina, ja izpētāmais rekvizīts dokumentā ir izpildīts ar noteikta sastāva rakstāmmateriālu, ja tas ir pietiekamā daudzumā un ja starp domājamo un datēto laiku ir pietiekami liels intervāls. Šos apstākļus eksperts noskaidro dokumenta izpētē pēc tā iesniegšanas. Ja nepieciešams risināt jautājumu, kas saistīts ar ierakstu/paraksta izpildīšanas laika noteikšanu, izpētāmais dokuments jāiesniedz nekavējoties.

Materiālu sagatavošana

Uzdodot ekspertīzi par zīmoga nospiedumu, jāievēro:

- risinot identifikācijas jautājumus, nepieciešams iesniegt zīmoga nospieduma eksperimentālos un brīvos paraugus;
- vēlams iesniegt informāciju par izpētāmā zīmoga eksemplāru skaitu, krāsas spilventiņu maiņu/uzpildi;
- eksperimentālos zīmoga nospiedumu paraugus iegūst uz 2-4 A4 formāta balta gluda papīra lapām, bet ja izpētāmais nospiedums izpildīts uz cita veida papīra, vēlams piemeklēt tam līdzīgu papīru. Uz katras lapas iegūst ne mazāk kā 10 nospiedumus, kas izpildīti ar dažādu uzspiediena spēku un zīmogkrāsas daudzumu. Nospiedumiem jābūt izteiktiem, skaidriem;
- ja izpētāmais zīmoga nospiedums izpildīts sen, jāiesniedz brīvie paraugi no laika, kad datēts izpētāmais dokuments.

Nosakot ekspertīzi par drukas iekārtu un tās izdrukām:

vēlams iesniegt:

- dokumentus;
- brīvos paraugus;
- informāciju par iekārtas kārtidžu maiņu, apkopi, remontu, iegādes datumu;
- printeri ar datoru un komunikācijas vadiem;
- eksperimentālos paraugus, ja nav iespējas iesniegt drukas iekārtu;
- drukas iekārtas un datora saslēguma shēmu/protokolu, ja izņemtas vairākas drukas iekārtas un datori;

nedrīkst:

- atvērt, izņemt, pārvietot kārtidžus, lentas;
- ieslēgt drukas iekārtu;

jāievēro:

- izmantot tikai atbilstošu iesaiņojumu;
- pārvietot, ievērojot ražotāja ieteikumus.

Secinājumu veidi dokumentu ekspertīzē

Dokumentu tehniskajā ekspertīzē ir 5 pakāpju secinājumu skala:

- kategorisks apgalvojuma secinājums;
- varbūtējs apgalvojuma secinājums;
- neiespējamība secināt;
- varbūtējs nolieguma secinājums;
- kategorisks nolieguma secinājums.

Eksperta atzinumā atsevišķos gadījumos var būt arī cita veida secinājumi:

- alternatīvs secinājums;
- secinājums ar nosacījumu;
- grupas piederības secinājums.

Lai konsultētos par gadījumiem,
kas nav aprakstīti un norādīti šajos metodiskajos ieteikumos, aicinām sazināties ar VTEB
specialitātes Nr. 09.01 “Dokumentu tehniskā izpēte” un Nr. 15.01 “Dokumentu materiālu izpēte”
tiesu ekspertiem.